

*Курусь Т. В.,**аспірант кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Запорізький національний університет»*

СПІВВІДНОШЕННЯ НОРМОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З СУМІЖНИМИ ПРАВОВИМИ ПОНЯТТЯМИ

Анотація. Стаття присвячена питанням співвідношення нормотворчої діяльності з суміжними правовими поняттями. Автор акцентує увагу на розкритті питання співвідношення нормотворчої діяльності з суміжними правовими поняттями. Недосконалість чинної нормативної бази, що негативно впливає на якість професійної діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, та недостатня теоретична розробка проблеми відомчої нормотворчої діяльності обумовлює необхідність глибокого й усебічного дослідження. Проаналізовано підходи різних вчених щодо співвідношення нормотворчої діяльності з суміжними правовими поняттями.

Ключові слова: нормотворча діяльність, право, людина, періодизація, закони, звичаї.

Постановка проблеми. Дослідження щодо співвідношення нормотворчої діяльності з суміжними правовими поняттями актуалізує широке коло історичних і методологічних проблем, пов'язаних з пізнанням загальних закономірностей та структури розвитку наукового знання.

Стан дослідження. Питання, пов'язані з нормотворчою діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, розробили у своїх працях відомі вітчизняні науковці. Проблеми правотворчості були об'єктом дослідження та висвітлювалися у працях П.О. Гука, М.М. Марченка, О.В. Попова, Є.В. Сем'янова, С.П. Чередніченка, С.В. Шевчука та ін. Проблематика вдосконалення окремих форм управлінської діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування вміщена в працях В. Барського, О. Волоха, М. Дутки, Я. Журавля, Т. Калиновської та ін. Водночас фрагментарне вивчення правових засад органів державної влади вимагає узагальнення та систематизації питань розробки і прийняття локальних правових актів [4, с. 1]. Саме тому метою статті є дослідити співвідношення нормотворчої діяльності з суміжними правовими поняттями.

Виклад основного матеріалу. Держава має творити право для людини і для її блага. Держава існує для людини, для захисту загально визнаних прав та свобод. Нормотворча діяльність – це особлива форма діяльності компетентних суб'єктів нормотворчості з підготовки, розробки, прийняття та офіційного оприлюднення норм права, яка заснована на пізнанні об'єктивних соціальних потреб та інтересів суспільства. Дана тема є актуальною, тому що дуже важливо в наш час дослідити співвідношення нормотворчої діяльності з суміжними правовими поняттями.

Н. Железняк у статті «Правове регулювання нормотворчої діяльності» зазначає, що обсяг нормотворчої діяльності органів виконавчої влади не зменшується, а по-

стійно збільшується. На його думку, зростання кількості зазначених актів обумовлено тим, що більшість важливих законодавчих актів ще не прийнято, внаслідок чого відповідні суспільні відносини залишаються нерегульованими [2, с. 103].

Отже, як уже було зазначено, метою статті є дослідження співвідношення нормотворчої діяльності з суміжними правовими поняттями.

Завданнями статті є дослідження співвідношення нормотворчості з правотворчістю, законотворчістю, судовою правотворчістю та іншими суміжними правовими поняттями.

З. О. Погорелова у дисертації «Законодавчий процес в Україні: проблеми теорії та практики» підкреслює, що нормотворчість, стосується головним чином процедури прийняття нормативних актів. Нормотворчість вимагає вивчення розвитку реальних зв'язків між різними явищами, що беруть участь у формуванні права і здійснюють перехід від матеріальних факторів до свідомості та від неї – до правових норм. Таким чином, нормотворчість досить тісно пов'язана з такими правовими поняттями як «правотворчість», «правотворчий процес» [8, с. 11].

Р. Лукич розглядає правотворчість «як комплексну діяльність, що складається із операцій, які є різновидом розумової діяльності, кожна з яких виконується різними способами» [11, с. 215].

Правотворчий процес, за визначенням А.С. Піголкіна, – це «порядок здійснення юридично значимих дій по підготовці, прийнятті, опублікуванню нормативного акту, які процесуально оформлені, юридично опосередковані і носять офіційний характер» [12, с. 95].

Результатом правотворчої діяльності є прийняття нормативно-правового акту.

Законотворчий процес – це технологія прийняття закону. Законотворчий процес у порівнянні із законодавчим значно розширений процесом пізнання, аналізу, оцінок правотворюючих факторів та багатьма іншими аспектами, що закінчується процесом прийняття та підписання закону [8, с. 11].

Н.П. Воронов у дисертації «Нормотворческая деятельность местных Советов депутатов трудящихся» вказує, що багато авторів називають нормотворчу діяльність правотворчою, наприклад, Ю.А. Тихомиров, А.Ф. Шабанов. А професор В.С. Основін, якого диктує Воронов Н.П., вважає, що нормотворча діяльність та правотворча не тотожні поняття [1, с. 22].

Правотворчість – це правова форма діяльності держави за участю громадянського суспільства (у передбачених законом випадках), пов'язана із встановленням (санкціонуванням), зміною, скасуванням юридичних норм.

Основними ознаками правотворчості є те, що вона:

– здійснюється державою безпосередньо або з її попереднього дозволу, а також громадянським суспільством (народом) і його суб'єктами;

– полягає у створенні нових норм права або в зміні чи скасуванні чинних норм;

– набуває завершення в письмовому акті-документі, який називається нормативно-правовим актом;

– відбувається відповідно до правового регламенту, тобто процедури, яка встановлюється правовими нормами;

– має конкретно-цільову і організаційну спрямованість.

Вважаємо, що правотворчість не можна зводити до законотворчості.

До ознак нормотворчості слід віднести наступні:

– здійснюється уповноваженими суб'єктами: а) державою, її органами (парламентом, урядом, міністерствами, місцевими адміністраціями тощо); б) громадянським суспільством (народом), його організаціями;

– є формою владної вольової діяльності уповноважених суб'єктів, яка включає в себе вивчення, узагальнення і систематизацію типових конкретних правовідносин, що виникають у суспільстві;

– є не диктатом волі уповноважених суб'єктів, а процедурою формулювання норм, котрі властиві соціальним відносинам, стали типовими діями їх учасників;

– виражається у санкціонуванні існуючих чи встановленні нових, зміні чи призупиненні чинних і скасуванні застарілих правових норм на підставах, передбачених законом;

– набуває завершення в письмовому акті-документі, що називається нормативно-правовим актом (законом).

Результат нормотворчої діяльності може мати інші юридичні (зовнішні) форми вираження – нормативний договір, судовий прецедент, правовий звичай; здійснюється (у значній частині) відповідно до правового регламенту, тобто з дотриманням процедури підготовки і прийняття акта. А різновидом і складником нормотворчості є законотворчість.

На думку деяких науковців, коло суб'єктів нормотворчості є ширшим за законотворчість, оскільки нормотворчість є процесом творення не лише законодавчих актів, а й усіх нормативно-правових актів у державі (указів президента, постанов уряду, рішень органів місцевого самоврядування та ін.). А коло суб'єктів законотворчості є ширшим за законодавчу діяльність. Якщо законодавча діяльність в Україні здійснюється виключно парламентом, то в законотворчості поряд з депутатами парламенту беруть участь інші суб'єкти законодавчої ініціативи (президент, уряд) тощо [5, с. 48].

Отже, законотворчість – важлива складова частина правотворчості, яка закінчується прийняттям законів.

Вважаємо, що правотворчість – один з важливих напрямків функціонування громадянського суспільства і держави, одна з правових форм («оболонок») їх діяльності, її слід відрізнити від правотворення. Правотворчість – поняття вужче, ніж правотворення, вона – частина правотворення, його самостійна і вирішальна стадія (вищий рівень). Головною відмінністю правотворчості від правотворення є те, що правотворчість здійснюється державними органами або з їх санкції, дозволу. Існує

правотворчість народу в процесі проведення референдуму; правотворчість представницького органу державної влади – парламенту; делегована правотворчість як нормотворча діяльність уповноважених органів державної влади, здійснювана за дорученням вищого представницького органу державної влади – парламенту (повноваження на видання правових нормативних актів визначаються у Конституції та інших законодавчих актах залежно від місця, яке займає кожний орган державної влади у механізмі держави); правотворчість органів місцевого самоврядування; правотворчість громадських організацій (наприклад, профспілок); локальна правотворчість (наприклад, на підприємстві, в установі та організації). Інтеграційні процеси, притаманні нинішньому етапу розвитку людства, викликали суттєві зміни у різних соціальних сферах, зокрема у правовій. Під їх впливом трансформується і правотворча діяльність у різних правових системах світу, особливо судова [6, с. 526].

Як відомо, судова правотворчість є різновидом правотворчості, а тому їй притаманні усі ознаки останньої:

– здійснення спеціально-уповноваженим суб'єктом;

– спрямованість на створення, зміну або скасування нормативних приписів;

– визнання її процедурно-процесуальною діяльністю;

– закріплення її результатів у певних юридичних актах-документах.

При тому судова правотворчість характеризується специфічними ознаками, що відрізняють її як від інших видів правотворчості, так і від інших типів юридичної діяльності:

– здійснення спеціально-уповноваженими судовими органами;

– пов'язаність із реалізацією функцій судової влади;

– здійснення в особливій процесуальній формі;

– спрямованість правотворчої активності на встановлення нормативно-правових приписів;

– їх фіксація у судових правотворчих актах [3, с. 11].

Отже, судова правотворчість – це пов'язана з реалізацією функцій судової влади особлива процесуальна діяльність спеціально-уповноважених судових органів, що спрямована на встановлення нормативно-правових приписів, які закріплюються у правотворчих актах.

Отже, в статті було проведено дослідження співвідношення нормотворчості з правотворчістю, законотворчістю, судовою правотворчістю, розкрито аспекти нормотворчості центральних органів влади та місцевого самоврядування. Термін «правотворчість» можна застосовувати як родове поняття, охоплюючи ним такі два різновиди створення норм права, як законотворчість – створення правових норм, що дістають закріплення в актах вищої юридичної сили – законах, та нормотворчість – діяльність з прийняття правових норм на основі та відповідно до законів [7, с. 5].

Встановлено, що судова правотворчість є різновидом правотворчості, а тому їй притаманні усі ознаки останньої.

Погоджуємося з думкою О. Богачової, яка зазначає, що аналіз тексту Конституції України дає підстави стверджувати про відсутність єдиного механізму системного регламентування законотворчої діяльності, тому що положення щодо цієї діяльності містяться в її різних розділах з неоднаковими ступенем деталізації та обсягом. Окрім

того, вона вважає, що найсуттєвішою проблемою нормативно-правового забезпечення законотворчої діяльності загального характеру є значний обсяг та розгалуженість нормативно-правового поля у цій сфері [10, с. 16].

Висновки. Теоретична та практична значимість проведеного дослідження полягає в тому, що розроблені у роботі пропозиції можуть бути використані для підвищення ефективності нормотворчої діяльності. Даний напрямок наукового дослідження є перспективним, враховуючи достатньо велику кількість проблем та прогалин у сфері правового регулювання нормотворчої діяльності органів державної влади в Україні.

Література:

1. Воронов Н.П. Нормотворческая деятельность местных Советов депутатов трудящихся : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. Конституц. право / Н.П. Воронов. – Х. : Б., 1970. – 240 с.
2. Железняк Н. Правове регулювання нормотворчої діяльності / Н. Железняк // Право України. – 2002. – № 12. – С. 102-107.
3. Стецик Н.В. Судова правотворчість загальнотеоретична / Н.В. Стецик // Часопис Ададемії адвокатури України. – 2010. – № 8. – [Зсічня]. – С. 11.
4. Шумляева І. Нормотворчість суб'єктів місцевого самоврядування як форма управлінської діяльності [Електронний ресурс] / І. Шумляева. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2011_4/11sidfud.pdf.
5. Нерсесянц В.С. Суд не законодательствует и не управляет, а применяет право / В.С. Нерсесянц // Судебная практика как источник права / Отв. ред.: Топорнин Б.Н. – М. : Изд-во ИГиП РАН, 2010. – 48 с.
6. Фещенко Н.В. Конституционное правосудие. Судебный процесс : учебное пособие. 3-е изд., перераб. и доп. / Н.В. Фещенко – М. : Юрист, 2010. – 527 с.
7. Рибалкін А. О. Нормотворчість органів внутрішніх справ (аспекти загальної теорії) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / А.О. Рибалкін; Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2005.
8. Погорелова З.О. Законодавчий процес в Україні: проблеми теорії та практики : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Теор. та істор. держ. і права. Істор. політ і правових вчень / З.О. Погорелова. – К., 2004. – 170 с.
9. Алексеев С.С. Право: азбука–теорія–філософія: Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. – М. : Статут, 1999. – 712 с.
10. Богачова О. В. Законотворчий процес в Україні: проблеми вдосконалення : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Институт законодательства Верховной Рады Украины. – К., 2006. – 24 с.

11. Лукич Р. Методология права : [монографія] / Лукич Р. – М. : Прогресс, 1981. – 304 с.

12. Тихомиров В. Законотворчество и план // Тихомиров В., Пиголкин А., Казьмин И. Народный депутат. – 1990. – № 9. – С. 95-98.

Курь Т. В. Соотношение нормотворческой деятельности со смежными правовыми понятиями

Аннотация. Статья посвящена вопросам соотношения нормотворческой деятельности со смежными правовыми понятиями. Автор акцентирует внимание на раскрытии вопросов соотношения нормотворческой деятельности со смежными правовыми понятиями. Несовершенство действующей нормативной базы, которая отрицательно влияет на качество профессиональной деятельности государственных органов и органов местного самоуправления, и недостаточная теоретическая разработка проблемы ведомственной нормотворческой деятельности обуславливает необходимость глубокого и всестороннего исследования. Проанализированы подходы различных ученых относительно соотношения нормотворческой деятельности со смежными правовыми понятиями.

Ключевые слова: нормотворческая деятельность, право, человек, периодизация, законы, обычаи.

Kurus T. Value for rulemaking activities with related legal concepts

Summary. The article is devoted to the legal framework connected with different words. The author focuses on the disclosure of questions of the legal foundations of law-making activities connected with different terms. Imperfection of the existing regulatory framework, which negatively affects the quality of professional activity of state bodies and bodies of local self-government, and an insufficient theoretical elaboration of the problems of the departmental normative activity results in a need for a thorough and comprehensive investigation. The approaches of different scientists on the legal principles of the rule-making activity connected with different terms.

Key words: rule-making's activity, law, man, periodicity, laws, customs.